

и уголовного права. – СПб.: Изд. С.-Петербургскаго юридического общества, октябрь 1884. – Книга восьмая. – 212 с.

13. Джаншиев Г. [Рецензия] М. Гоняев. Гражданскій процессъ въ мировому судъ / Г. Джаншиев // Юридическій вѣстникъ. – 1882. – Томъ 10. – С. 146–149.

14. Масанов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей: В 4 т. / И. Масанов. – Т. 2. – М., 1957. – 387 с.

15. Межов В. И. Русская историческая библиография за 1865–1876 гг. / В. Межов. – СПб.: Типография императорской академии наук, мартъ 1883. – Т. 1. – С. 414.

16. Рѣшенія Гражданскаго кассационнаго департамента Правительствующаго Сената а 1883 годъ. – Екатеринославль: Типографія ИсаакаКогана, 1912. – 444 с.

17. Суворин А. С. // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: В 86 томах (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1890–1907. – томъ XXXI А 1901: типографія Акц. Общ «Издательское дѣло». – 957 с.

18. Суслов Ф. П., Тышлер Д. А. Терминология спорта. Толковый словарь спортивных терминов / Ф. Суслов, Д. Тышлер. – М: СпортАкадемПресс, 2001. – 480 с.

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА ГРУПА УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ У ГАЛИЧИНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ: МЕТОДОЛОГІЯ І КОНТЕКСТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

*Аркуша Олена Георгіївна, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник Інституту українознав-
ства ім. І. Крип'якевича НАНУ, м. Львів*

Упродовж кількох останніх років в українській історіографії спостерігається виразна тенденція до пошуку нових тем. Уже сьогодні можемо стверджувати, що політична історія, під знаком якої розвивалась українська історіографія останнього двадцятиріччя, попри наявність ще багатьох нерозв'язаних і дискусійних моментів, втрачає монополію як напрям дослідження. Поряд із нею дедалі активніше розвиваються студії з історії повсякденного життя, соціальна історія, локальна та мікроісторія, гендерні студії й навіть ще вужчі напрямки, як-от історії читання, речей і т. ін. Підсумком зусиль соціогуманітарних наук стає утвердження в історичних досліджен-

нях культурно-антропологічного підходу, тобто постановка в центр дослідницьких пошуків людини з її інтересами, прагненнями, мріями, сумнівами і всім тим, що завжди залишатиметься цікавим не лише вузькому колу фахівців.

Під цим кутом зору можна також говорити про накопичення першого досвіду дослідження соціально-професійних груп, формування яких нерозривно пов'язане з процесами модернізації. На зламі XVIII–XIX ст. на руїнах станового суспільства поставав новий світ, який очікував впорядкування за ще невідомими правилами. Стрімке зростання освітнього рівня, формування запитів на інтелектуальну та кваліфіковану працю, диференціація та потреба обґрунтування нових груп інтересів змінювали дотеперішні пріоритети та ставили в центр суспільної уваги нову освічену верству – інтелігенцію, яка поступово перебирала на себе функції еліти суспільства. Водночас в умовах формування модерних національних ідентичностей, політизації суспільства, появи нових конфліктів зростали й вимоги до самої інтелігенції, насамперед з боку політичних сил. Освічена людина початку XX ст. рідко коли могла обмежуватися виконанням професійних обов'язків – вона виявлялася втягнутою у вир громадського життя, уявлення про яке ставали невід'ємною частиною її внутрішнього світу, позначалися на приватній сфері.

Відносно нечисленна група українських адвокатів, що стала помітною у громадському житті Галичини з кінця XIX століття, цілком виправдано привертає дедалі більшу увагу науковців. Вихідною точкою їх зацікавлень служить визначення дослідниками політичної історії періоду кінця XIX – початку XX ст. як «адвокатської доби» в українському національному русі. Конституційно-правове поле Габсбурзької монархії створило сприятливі рамкові умови для розвитку громадської самодіяльності в багатьох напрямках. Парламентська діяльність, місцеве самоврядування, політичні партії, національно-культурні, громадські та економічні товариства – в усіх цих сферах галицькі адвокати відігравали провідні ролі, причому це стосувалося не лише українського суспільства, де на

це були додаткові причини, а й польського та єврейського також. Таким чином, спроба типологізації образу адвоката підавстрійської Галичини ставить у центр дослідницьких пошуків людину високоосвічену, підприємливу, самодостатню, яка часто перебувала в центрі уваги своєї локальної спільноти.

Безумовно ключове питання в дослідженні української адвокатури підавстрійської Галичини лежатиме у площині поєднання адвокатами професійних і багаточисленних громадських обов'язків, а також у пошуку відповідей на питання, як ці заняття позначалися на їх повсякденному житті. Можна назвати декілька передумов такого сплеску громадської активності адвокатів. Право на самостійну адвокатську практику вимагало від кандидатів тривалого навчання і докладання зусиль, що далеко не кожний міг витримати (повсюдним серед тогочасної здебільшого незаможної української інтелігенції було бажання якнайшвидше закінчити навчання, щоб почати працювати й матеріально утримувати сім'ю). Отже, проходили всі щаблі до становища самостійного адвоката, як правило, постаті непересічні, цілеспрямовані. Більшість випускників навіть юридичних факультетів працювали державними службовцями. Державна влада в Австрії трактувала чиновника як носія насамперед австрійського патріотизму й засуджувала будь-які прояви громадської активності з його боку, тоді як адвокати були значно вільнішими у своїх діях.

Зрештою, політичні дискусії в Галичині, які велися постійно, напружено й на різних рівнях, нерідко зачіпаючи основи державного устрою та самоорганізації суспільства, ставили в центр суспільної уваги поняття основних прав і свобод громадянина, що теж належали до компетенції адвокатів. Можна стверджувати, що на зламі XIX–XX ст. саме адвокат замикав на собі стихійні спроби модернізації суспільства та чимало причинявся до зміни самого суспільства, формуючи перші уявлення про правове поле, недоторканість гарантованих державою прав, а водночас привчаючи до мислення в національних категоріях. Таким чином, постаті україн-

ських адвокатів варто розглядати в тісному зв'язку з формуванням політичної культури та модернізаційними викликами, а це, своєю чергою, дозволяє ставити питання про те, як суспільство реагує на політичні події, які з них спроможні змінити традиційні уявлення, у ширшому сенсі – питання про стале і змінне в суспільній свідомості в різні періоди часу.

Перспективним напрямом видається вивчення історії української адвокатури за допомогою мікроісторії та локальної історії. Так, наприклад, усталеним в українській історіографії є розгляд тогочасних галицьких адвокатів як захисників національних прав українців, що неминуче вводило їх у конфлікт з польськими політиками та органами влади. Однак, уважне вивчення особових джерел того часу, зокрема, спогадів, щоденників, кореспонденції українських інтелігентів, показує значно складніше переплетіння національних та приватних, товариських, родинних інтересів, ніж це могло би видатися на перший погляд. Картина світу в локальній місцевості включала широку палітру різноманітних і змінюваних національно-політичних орієнтацій, коли у свідомості однієї людини поєднувалися або ж змінювалися власні уявлення, історична пам'ять про етнічне походження своїх предків, реалії мішаних шлюбів, товаришів поляків, німців та євреїв з шкільної лави, співробітників і т. ін. Зрозуміло також, що за природою діяльності адвокат мусив приймати клієнтів без огляду на їх національну приналежність.

Нове світло на життя, світогляд та обставини діяльності українських адвокатів може пролити історія повсякденності, розгляд взаємодії людини із світом інших людей і речей навколо неї, ролі в її житті найближчих, так званих «мовчазних» свідків історії (дружини, батьків, дітей, невідомих ширшому загалу товаришів). Одним із важливих нюансів дослідження тут є поколіннева зміна, адже покоління українських адвокатів зламу XIX–XX ст. здебільшого складалося з вихідців із родин греко-католицьких парафі-

яльних священиків із відповідним досвідом виховання, ставленням до ширших верств населення. Здійснення ретельного аналізу всіх обставин життя, формування, діяльності в межах так званого щільного (просопографічного) аналізу, дозволить одночасно сконструювати типовий образ соціально-професійної групи українських адвокатів та виокремити і пояснити в ньому індивідуальні або ж незвичні моменти, які з якихось причин не вписуються в загальну картину. Адвокати були не лише високоосвіченими, а й нерідко творчими особистостями, не позбавленими літературних талантів. Відтак, окремим предметом аналізу повинні стати створені ними тексти – виступи, наукові та науково-публіцистичні, літературні твори, приватні записки та кореспонденція. Текст як вияв думки, прямо пов'язаний із внутрішнім світом людини, є однією з найдовершеніших форм людського інтелекту, а отже – предметом вивчення інтелектуальної історії.

Таким чином, уже перші результати вивчення різних соціально-професійних груп інтелігенції (чиновників, учителів і викладачів й т. ін.) показують, що цей напрям може виокремитись як, до певної міри, самостійний, а дослідження тут мають вестися спільними зусиллями низки наук, на міждисциплінарному рівні. Застосування до вужчих груп так званого щільного або ж просопографічного аналізу, контент-аналізу текстів, інших методів соціології, соціальної та етнопсихології переконливо свідчать на користь таких взаємних запозичень. Важливо зауважити, що мікроаналіз вузьких соціальних груп нерідко дозволяє дійти до висновків, відмінних від тих, які вже встигла накинати історичним текстам політична історія, зокрема, щодо ситуації у місцевих громадах, питань, які насправді турбували людей того часу, мотивів їх дій, поведінки та ухвалення рішень. Отже, важливо замислитися над питанням, що очікують історики від таких досліджень, аби вони не лише поповнювали наявну базу знань з вітчизняної історії, а й накопичили певний методологічний досвід.